

A változás, hogy a régi 2-es és 3-as fokozat közé egy új fokozat a „befriedigend“-et iktatták be és a régi elégtelen osztályzatot ketté osztották. A rendelet szerint az osztályt az a tanuló végezte sikerrel, akinek minden tantárgyból legalább 4-es osztályzata van. Az 5-ös osztályzat javító vizsgát tehet, a 6-os nem.

*Deutsche Wissenschaft, Erziehung
und Unterricht.*

SZENES ADOLF

LAPSZEMLE.

A Magyar Pedagógia 1940. évi 2. száma az új szerkesztő, dr. Gyulai Ágost ny. polgári iskolai tanárképző főiskolai igazgató szerkesztésében jelent meg. Örömmel látjuk egykori szeretett igazgatónk hatalmas munkaképességét és működéséhez továbbra is erőt, egészséget kívánunk.

A folyóirat első cikke Prohászka Lajostól: „*Nevelés és hagyomány.*” Közismert a kettő összekapcsolása, amely szerint az iskola a hagyományok őrzője és átadója. Vizsgálja a hagyományok formáit és tartalmát. Megalapítja, hogy a hagyomány nem emlék, hanem az élet szerve, fejlődik, módosul elhomályosodik, vagy megerősödik az élet szükségletei szerint. A hagyomány ellen néha lázadás tör ki, de az ilyen hagyományrombolás után egy újabb hagyomány alakul ki, mely az előbbiből sokat átvesz és átídimó. Ilyen forradalmi jelenség az iskolai hagyományokkal szemben a reformoknak napjainkban és a közelmúltban fellépett fajtái. De éppen ilyen veszedelmes az is, ami az utóbbi időben lett divattá, a hagyományoknak túlzott tisztelete. Még pedig annak a hagyománynak, amelyet népinek szoktunk nevezni. Ezzel szembekerült egymással a humanisztikus és a népi hagyomány. A latin népeknél a kettő egybeesik, másoknál azonban nem. De itt is jogtalan a kétféle hagyományt egymással szembeállítani, mert ezek az idők folyamán át meg átszőtték egymást. Ez a népi gondolat azonban nem *népi* eredetű. Ezután a tanulmány írója vizsgálja, mi a hagyomány és milyen feltételekből keletkezik. A népi hagyományok nem rögzíthetők, nem lehet megállapítani, hogy *íme ez a „népi hagyomány”*. A „népi” történeti fejlődés eredménye, történeti jellegétől tehát nem lehet megfosztani. A népi hagyományon felül és azon túl is vannak értékek. A kézzelfogható hagyományok könnyebben maradnak meg és adhatók át, mint az elvontabak. Erintetlen népi hagyománnyal ma már seholsem találkozunk, mert azokat a kereszténység, technika, stb. átszővi. A hagyományból csak az marad meg, ami életszerű, s éppen mert az élet tartja fenn, változik, módosul az idők folyamán. A népi alatt rendszeren a paraszti szokták érteni. De felveti az író a kérdést, kik tartoznak ebbe a paraszti rétegbe? Talán az őstermelő? Akkor kirekesztenénk a háziipart űzőket. Talán a vérszerinti származás adja meg a paraszti jelleget? De hiszen köznemességünk is paraszti származású. Vagy azok a parasztok, akik népi hagyománnyal élnek? Ez

magint circulus vitiosus. Arany János talán nem volt hagyomány-őrző? Vagy a „nép“ alatt értsük a nemzetfenntartó elemet? Jegyzetben kimutatja, hogy összevéve még a bányászattal, iparral és közlekedéssel foglalkozókat is, akik a parasztságból származnak, nem teszik ki összesen a nemzet felét, tehát nem alkotnak többséget. A nemzet fogalmából nem lehet tehát a többséget kizárni, mert ez a nemzetnek csak egyik rétege. A nemzeti hagyomány egésze tehát a „népinél“ több. Ábránd az, hogy a középosztály átvehesse a paraszti hagyományt, s akkor az megerősödve száll vissza a néphez. Mert ha vissza is kerülnek, már formájuk módosul. Hivatkozik itt azután a zene terén fellépett divatos „népieskedésre“. (Mi is úgy látjuk, ha a szerző erről nem is szól, hogy hiába viszik az iskolába a Bartók-Kodály kiásta emlékeket, ezek többé a népnél élő valóságok nem lesznek, mindig csak műdalokként fognak szerepelni zene- és énekkari előadásokon. Senki, még a paraszt sem fog ezek mellett a dalok mellett sírni, vagy vigadni.) A népi hagyományokban azonban a táj lelke is megnyilatkozik. És most már melyik táj a jellemző „népi“? A dunántúli, a palóc, vagy a székely? Ugy van, gondoljunk csak a népi viseletekre. A nép az iskolán keresztül intellektuális tartalmat kapott. Kérdés, hogy ez valóban olyan nyomtalanul múltott el a nép felett, mint a néplélek kutatói állítják. Az ellen azonban tiltakozni kell, hogy iskolás műveltségünk elnemzetlenített volna. Hibái voltak, de ez az iskolás műveltség adta a nemzet nagyjait. A humanisztikus műveltség is ma már hagyomány, magyar hagyomány. Azok, akik az iskola alapjául a népi elvet követelik, nem tudják meghatározni, mi az a „népi“. Javaslatokban két gondolat szerepel. Az egyik szerint az iskolában a népismeretnek is helyet kell adni. Tehát a többi mellé egy új tantárgyat sorolni, vagyis az iskolai hagyományokat nem megszüntetni, hanem kibővíteni. A néprajzi ismeretek azonban nem fogják a népi hagyományok életét megerősíteni. „Ez csak tudás lesz a népi hagyományokról, de nem maga a megelevenedett népi hagyomány“. A másik javaslat szerint minden tárgy alapjául a népieset kell tenni. De a népi hagyomány azzal sem fog eleven életté válni, ha a hittan, földrajz, történelem, stb. tárgy a népből fog kiindulni. Ezt lehetetlenné teszi a népi hagyományok tájszerűsége is, mert akkor az oktatást is tájivá kell tenni, és így minden község iskolájában mást kell tanítani, az átköltözés pedig lehetetlen helyzet elő állítja a tanulót. Hova lesz ezzel az a közművelődési egység, amelyet épen a népi alapoktól várnak? Ez már nem hagyomány, hanem forradalom. A népi hagyomány szószólói nem gondoltak arra, hogy ez az iskola sorvadására vezet. Amint a szerző mondja: „Ne áltassuk magunkat és ne higyjük, hogy ezzel mindjárt népi hagyományt mentünk és népi műveltséget teremtünk.“ „Ezzel nem válnánk népibbé, de magyarabbá sem. ellenben félredobnók más osztályoknak szintén ősi hagyományait.“

A második cikk Horváth Jenőtől „A nemzeti és világtörténelem értékelése és tanítása.“ Egyetemi harminc éven át tartott előadásainak alap-gondolatait, tanulságait foglalja össze röviden. A világtörténelem ismerete szükséges, mert egyetlen nemzet sem él légüres térben. Aki nem szereti a

történelmet, annak olyan vezetője volt, aki maga sem ismerte fel benne az élet változatosságát és összefüggését. A történelem nem oszlik fel korszakokra, hanem folyamatos láncolat, amelyben csak a késői utókor kutatója vél feltalálni válaszfalakat korszakok és nemzetek szerint. Aki benne élt, nem vehette észre, hogy tavaly még más korszakban élt, mint az idén. A történelem kezdetén az ember életében és így történetében is a környezet uralkodó hatása figyelhető meg. Innen származik a milieu-elmélet is. Az ember és a környezet alakította ki a társadalmat. A társadalom négy irányú, egyidőben kifejlődött munkája a gazdasági, az értelmi, az erkölcsi munka és a következő nemzedékre való átruházás munkája. A társadalom munkája a művelődés és ennek megismerése a művelődéstörténelem feladata. Ezen túl van még az életnek és az életküzdelenek központi irányítása, a politika. A történelem változások folyamata, megszakítás nélkül. Korszakokra való bontása erőszakos, amely a tájékozódást teszi könnyebbé részünkre. Csak három nagy korszakra való bontás mutatkozik elfogadhatónak: az őskor, az ókor és a modern korra való felosztás. Nagy nemzetek története egyúttal világtörténelem is. A kis nemzeteknek helyzete ebből a szempontból más. Nem csoportosíthatják a világtörténelmet a maguk szűk érintkezési pontjai köré. „Életbe vágó kötelesség az, hogy a kis nemzet vezetésére és irányítására hivatott nemzedéket a világ helyes ismeretére megtanítsuk“. Köszükséglet a modern nyelvek eredményes tanítása, a földrajzi világkép és a világtörténelem eredményes tanítása. A Ratio még kikötötte, hogy a magyar egyetemeken a világtörténelmet magyar ember nem taníthatja, a szabadságharc után a tanulmányok sorából a hatalom teljesen törölte, míg a nemzeti érzés istápolói ennek szükségét hangsúlyozták. Ennek megoldása még ma sem teljes, amire Hóman Bálint is rámutatott. A magyar nemzet történelme nemzetiségeinek is, tehát a vele szomszédos nemzeteknek is történelme. A világ története, amely aztán meghatározza Magyarország helyzetét és jelentőségét az idők folyamán, ennél több. Ennek kifejlesztése céljából nagy anyagi áldozatra volna szükség. De arra is, hogy az egyetemi tanszékeket megfelelő erővel töltsék be. A tudományművelés és a tanárképzés különböző szempontjai miatt ezt a kettőt el kell különíteni egymástól. A történettudomány művelése akkor lehet csak tökéletes, ha minden tudományág, tehát nemcsak a segédtudományok művelése jó. A történettanítás középiskolai anyagbeosztása is megváltoztatandó. Az ókor Kr. u. 395-tel, a római birodalom kettéosztásával, a középkor pedig 1815-tel fejezendő be. A tanárnak pedig biztosítani kell azt, hogy tanulmányainak élhessen, ismereteit fejleszthesse. Csak úgy fogja tudni megállani a magyar nemzet a népek rekordfutásában a helyet, ha képességeit és helyzetét a múltban és ezzel ma, valamint a jövőben megismeri.

Egy harmadik tanulmányban Szukováthy Imre tárgyalja *A testnevelés szerepét a fejlődési zavarokkal küzdők gondozásában és nevelésében*. Kiterjed figyelme a szellemi fogyatékosok, a vakok, a süketnémák, a nyomorékok és az erkölcsi fogyatékosok körére. Meggyőz bennünket arról, hogy

ezeknél még fontosabb szerepe van a helyesen irányított testnevelésnek, mint az egészségeseknek és nagy vonalakban rámutat az egyes hiányokban szenvedő gyermekek tornájánál követendő szempontokra. Önzés nélküli javaslatot tesz, miként lehetne olyan szakembereket képezni, akik a gyógypedagógiához és a gyógytornához is értenének.

Waldapfel Imre „*A hármas kis tükör svájci mintáját*“ ismerteti és összehasonlíttja Losontzi Imre munkájával. Ez a minta pedig a svájci Sámuel-Frederic Osterwald tankönyve. Losontzi nem végzett szolgai fordítást, hanem a francia eredetit módosította a magyar gyermek tudásszükségletéhez. Így a világföldrajz helyett Magyarország és Erdély leírását adja. Az is lehet, hogy Losontzi tekintetbe vette az eredeti tankönyv német változatát is.

A kisebb közlemények között Noszlopi László azzal a felvilágosítással szolgál a tanárságnak, hogy a tanulókról kiállítandó személyi lapok adatainak kitöltéséhez tesztekot összeállítani és felhasználni nem lehet. Szükség van arra azonban, hogy a tanítással foglalkozók lélektani gyakorlati kiképzésben is részesüljenek, hogy megfelelő terminológiát tudjanak használni az egyéni lapokon. De pedagógus és pszichológus ne kontárkodjanak egymás dolgába.

Orsi Géza is az egyéni törzslapok kérdéseit és címeit ismerteti röviden és annak a szükségletnek ad kifejezést, hogy a tanítójelölteket ezek helyes kiállítására ki kell oktatni.

Jankovits Miklós a folyóiratok könyvismertetéséről mond megfontolásra érdemes dolgokat. Ezen a téren a magyar folyóiratokban teljes rendszertelenség tapasztalható. Keveredik a szerző, a kiadó, no meg az ismertető egyéni érdeke, de ritkán kapunk tárgyilagos, higgadt igazi ismertetést. Legkényelmesebb az ismertetés állásfoglalás nélkül. Mert a bírálatot, ha az kifogásol is, kevés szerző, vagy kiadó bírja el. Pedig amint a könyv írója egyéni véleményét mondotta el munkájában, épenúgy a bírálónak is szabad külön véleményének lennie. A könyvismertetések ügye teljesen szervezetlen is. Némely könyvet több folyóirat is ismertet személyes baráti kapcsolatok révén, másokról jó, ha néhány évvel kiadásuk után tesznek említést. Véleménye szerint ezen a téren a Magyar Pedagógiai Társaságnak lehetne jelentősebb egységesítő szerepe.

A folyóirat múlt évi 3. számában kiváló tanulmányban Kemény Ferenc „*Az átmenetek pedagógiájáról*“ ismerteti gondolatait. Az ember, az ifjúság életében kétféle átmenetet kell megkülönböztetni. Az egyik az egyes iskolafajok közötti átmenet, óvodából népiskolába, népiskolából középiskolába, ezután főiskolába, vagy egyetemre. Ez sincs még megoldva. De van még egy átmenet, az iskola és a való élet között. Erre a tanító csak akkor tudja előkészíteni növendékeit, ha maga tisztában van azzal, mit akar a maga idejében fennálló társadalom. Négy kérdést vet fel az író: 1. Az általános és szűkebb értelemben vett átmenetek fogalma; 2. a korszellem összetevői; 3. hogyan lehet és kell ezeket megállapítani; 4. milyen befolyással van a korszellem az oktatás ügyére és hogyan kell ennek

eleget tenni. Általában az idő folyása folytonos átmenet. Politikai és gazdasági tényezők erőteljesebb átmenetet hoznak magukkal. Ilyenek a háborús és háború utáni idők, a győztesek és legyőzötteknél tapasztalható átmenetek. A korszellem megnyilvánul az élet minden területén, ha erőszakosabb, gyorsabb, „tűlpolitizálás“ érezhető meg, mint ma a fasizmus és nemzeti szocializmusnál. Ilyen korszellem-változást jelent az ifjúságnak az idősebbek ellen való élesebb fellépése is. A közszellem követése nem mindig ajánlatos, de megfigyelése szükséges. Erre a kormány is figyelmet fordított (tudniillik nálunk), amikor kijelölte a miniszterelnökség V. osztályának munkakörét. Ez megtalálható az Egyesült Államok és Németország konjunktúra-vizsgáló intézményeiben is. Az ifjúság nevelésében erősen kidomborodik a jelen állapot, de az iskola nélkül is érvényre jut. Az unalkodó jelszavakkal szemben óvatosságra van szükség. Azután azt a kérdést vizsgálja, vajjon a kor hat-e erősebben az iskolára, vagy az iskola fogja befolyásolni a jövő kort? Határozott véleményt természetesen nem mond, csak egyet állapíthatunk meg, hogy mindenkinek célja „a Haza“.

Domokos Lászlóné cikke: „Korszerű kérdések a nevelésben.“ Az elmúlt húsz év a fegyverkezés ideje volt Európaszerte. Ez a világ most fegyverek dörgése közben hatalmas átalakuláson megy keresztül. Nemcsak anyagi, de szellemi értékek is vesznek, vagy átalakulnak. Az ilyen föld-rengés a lelkekben bizonytalanságot kelt, könnyen elvész a magasabbrendű értékekben való hit. A nevelőnek, az iskolának éppen ezért ma erősebb lehet a formáló hatása tanulóin és annak családján keresztül. A nemzetközi egyezmények értéktelenségét kell látni, az adott szó megtagadását. A magyarságnak, mint kis népnek sajátos helyzete van. A középosztály képviseli a nemzeti öntudatot és az állami akaratot. Ennek a középosztálynak alkatát tehát meg kell alaposan ismerni, hogy rajta keresztül javítani lehessen. Kíváncsnak tartja, hogy rendeztessenek a szülők számára történelmi szemináriumok a nemzeti önismeret fokozására. Tudatossá kell tenni azt, hogy az egyén mivel tartozik a nemzeti közösségnek. Ezt a célt tűzik ki az újabb középiskolai utasítások is, amikor az emlékezetbevéso munka mellett a lélekformáló tevékenységet is hangsúlyozzák. Be kell vezetni tanulóinkat a mélyebb szellemiség, a metafizika elhanyagolt területére is. Meg kell erősíteni a nép, a munka és az élet tiszteletét. A nevelők leginkább mentesek a mai idők romboló hatásától, mert újra meg újra érintkeznek a kultúrával. Ez teszi alkalmassá őket a közvélemény alakítására és a középosztálynak nemzeti hivatástudatra ébresztésére.

A kisebb közlemények között Váradi József ismerteti *Prohászka Lajos dr. elméletét az oktatásról*. Mester János értékes tanulmánya pedig: „Nemzetnevelői szempontok a mai társadalmi lélektanban“. Pénzes Balduin a magyar irodalomtanítás megalapozásáról közli gondolatait.

A folyóirat szerkesztője „Szemle“ cím alatt új rovatot nyit. „Kísérletként helyet óhajtunk adni ebben az új, Szemle c. rovatunkban pedagógiai érdekű javaikatok és tervek mellett, kiadatlan nevelés- és iskolatörténeti

dekumentumoknak is, melyek nyilvános levél- és irattárakból vagy magánosok levelestárából kerülnek elő és bepillantást engednek elmúlt idők pedagógiai gondolkodóinak, oktatóinak, tanügyi szervezetek dolgozó tagjainak életébe és munkásságába, nevelői lelkivilágukba, tanügyi rendszerek és hatóságok terveibe, oktató intézmények történetébe, stb.“ Ez alkalommal Erdődi-Harrach Béla dr. „Emlékeimből“ c. kéziratát közli, ismeretve a szerző munkásságát, méltatva hatását.

A **Magyar Tanítóképző** mult évi 11. számában, valamint a következő három számban Koltai István folytatja a *német akadémiai tanítóképzésről* szóló tanulmányát.

Molnár Oszkár cikke a világszerte ismert genfi egyetemi tanárról, *Claparède Edéről* szól, aki 1940. szeptember 29-én hunyt el 67 éves korában. Ismerteti Claparède életét, munkásságát és műveit.

Ismerteti a folyóirat Makkos Lajos polg. isk. tanárnak „A magyar nyelvtan tanításának problémái“ c. könyvét.

A 12. számban dr. Somos Lajos „*A gyengébb tanulók szellemi és erkölcsi emeléséről*“ szólva mindenrangú és rendű tanár részére megszívlelendő dolgokat ír a feleltetésről és a biztatás nagy hatásáról. A lízeum részére az teszi ezt időszerűvé, hogy gyengébb tanulmányaggal van dolga, mint volt az öt éves tanítóképzőben. Minden sikertelenség bénító hatással van a tanulóra, különösen, ha ez nem mulasztások eredménye. Még rosszabb hatású, ha igazságtalanság vagy méltánytalanság érzetével párosul. Gyakori, hogy a tanár azért nem adja meg a jól megérdemelt jó osztályzatot, mert a tanuló a multban rosszul felelt. Sokszor, a feltételezett jóakarát miatt adott jobb osztályzat hálát és nagyobbfokú törekvést ébreszt a tanuló lelkében. Helytelen nevelői felfogásra mutatnak a megtorló feleltetések is, amikor valami csínytevés miatt nem fegyelmi büntetésben részesítjük a tanulókat, amit pedig maga is természetesnek tartana, hanem megkínózzuk hosszadalmas és keresztüztűre emlékeztető kérdésekkel. Ehhez gyakran gúnyos megjegyzések is csatlakoznak. Ha ez a megtorló feleltetés egész tömegre terjed, el is veszti minden hatását, mert felébred a tanulóknál a sorstársi megnyugvás; mindenki úgy sem bukhatik meg. Az is hiba, ha mindig minden „fel van adva“. A szerényebb képességű tanuló csakhamar olyan lecketömeggel áll szemben, amelyet átvenni képtelen, s akkor azután a szerencsére bízza magát. Gyakori ismétlés jó, de túlzásba vinni osztályozásra alkalmas állapotban való tartását káros. Ne legyünk a feleltetésben türelmetlenek, stichwort-keresők. Vannak tanulók, akik a megtanult leckét nyugodt mederben el tudják mondani, de szellemi alkatuk lehetetlenné teszi az összevissza való gondolatnegrálást. Gyengébb tanulóknál hasznos a gyakoribb feleltetés is. Kezdjük meg az órát rendes időben, hogy a tanításra-nevelésre, meg a feleltetésre elegendő időnk legyen. A gyenge képességű és készségű tanulóknál apróbb elismerések fokozzák a teljesítmény növelésére irányuló akaratot. Soha se mondjuk a tanulóknak, hogy nem lesz belőle semmi, ez a tantárgy nem való neki. Gyengébb idegzetű tanulók annyira retteghetnek a feleléstől, hogy